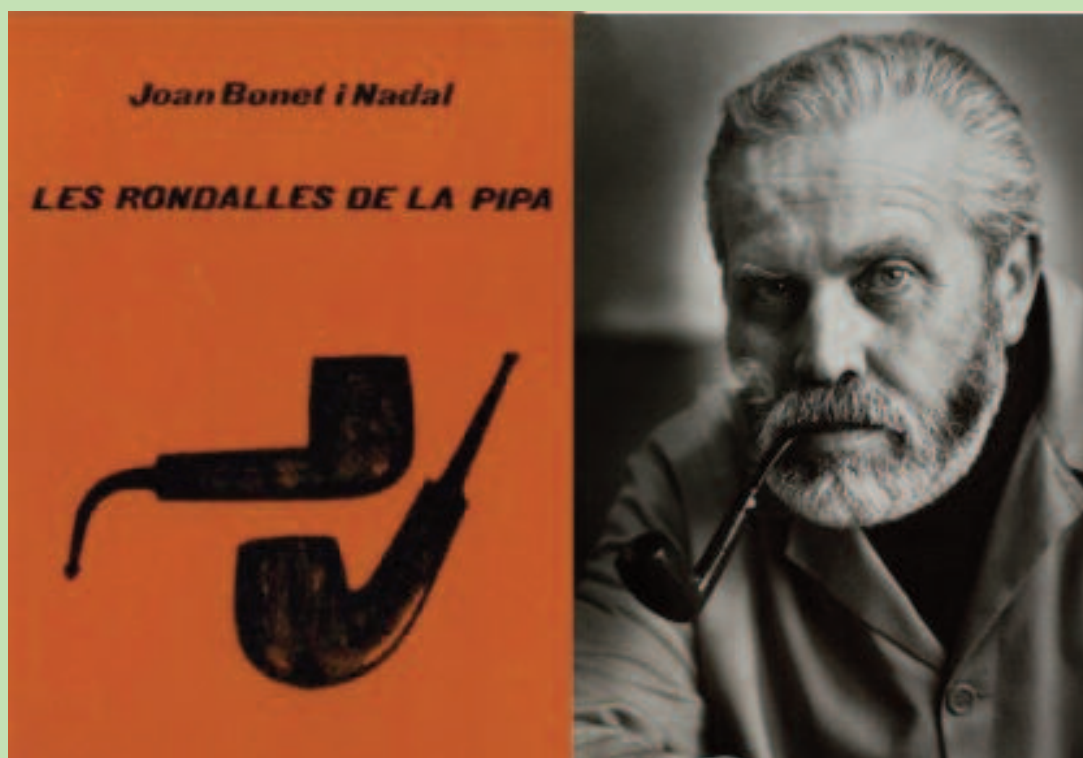

Bonet de ses Pipes, bruixes, espiritistes i Capdepera

Miquel Llull
Bibliotecari del Golea

Documentació Gabellina i Oriental / 44

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2020

Sumari

Bonet de ses Pipes, bruixes, espiritistes i Capdepera

3

Sa pipa torta

7

Gabellins conversos

8

Foto de gabellins a la presó de Manacor

10

Foto del Taller de pipes de la presó de Manacor

11

Foto del bateig forçat de Gori Moll

12

Crònica de l'enterrament de Gori Jaume

13

Publicat a *Cap Vermell*,
l'1 de juny de 2020.

We think too much and feel a little.

Charles Chaplin, *The Great Dictator*

L'*amu* Antoni Coix no atura ni en temps de pandèmia mundial i, tots *noltrus*, rebem puntualment instruccions seves per tal de continuar les tasques inacabables de reconstrucció de Capdepera. Per això tots els detalls són importants i són peces d'un engranatge que, vistes una per una, sembla que tenen una importància relativa. Tan relativa que, a vegades, pareix que no en tenen gens, d'importància. Però no és vera: són els *nostrus* ulls els que sovint no disposen de la sensibilitat suficient per a entendre i traduir al cervell els moviments d'aquestes peces tan petites i, molt menys encara, explicar-se el funcionament de tot el mecanisme i interpretar els missatges que ens envia en forma de tic-tac.

Ara, l'encàrrec que tenc és donar a conèixer una rondalla d'en Bonet de ses Pipes, una rondalla on un *homu* manacorí ve a Capdepera per tal que una bruixa gabellina li posi la pipa dreta. La de fumar no, l'altra. Sens dubte, als gabellins el que ens interessa destacar és la fama de bruixes i bruixots en actiu, que teníem i encara tenim, per devers Manacor.

Sí, en Bonet de ses Pipes era de Manacor [[Joan Bonet i Nadal, 1929-2017](#)], fill de Sebastià Bonet Garí (1905-1982), militant d'Esquerra Republicana; militància que li va suposar una implacable repressió i a fer un llarg recorregut per diverses presons i camps de concentració, també el de Formentera, talment com li va passar al meu padrí Miquel Llull.

Després de l'encàrrec de l'*amu* Antoni Coix, vaig recordar que Bonet de ses Pipes havia publicat un article a *Cap Vermell* quan encara es feia en paper. Així que me vaig posar a cercar un per un els volums enquadernats de la revista i, després d'algunes hores, el vaig localitzar al número 261, publicat el novembre de 2004. Es tracta d'un article escrit amb motiu de l'edició del llibre de memòries de guerra de Heinz Kraschutzki on, a més de l'anècdota de la màquina d'escriure llogada per ser traslladada des de Cala Rajada a la petita pitiüsa, ens diu que el seu pare va estar tancat a la presó de Manacor amb *diversus* gabellins, dos d'ells dos joves, Gori i Colau, dels quals no se'n recordava dels llinatges, però sí que no estaven

batiats perquè eren espiritistes i foren obligats a fer-ho dins la presó. També ens parla de mestre Colau, mèdium que es comunicava «sense fils» ni bateries amb esperits esquerrans i aquestes comunicacions «radiades» clandestinament pels esperits eren les úniques notícies que els arribaven mentre foren tancats en aquella presó manacorina que tenia lligam directe amb l'escorxador feixista de Son Coletes.

Ara podem precisar un poquet més qui eren aquests tres personatges gabellins esmentats en el seu escrit, però, per desgràcia, no podem fer-ho amb la bruixa de les pipes dretes, que volem creure que vivia pel carrer de les Coves i tenia un ase anomenat Suquet que bramava matins i horabaixes amb les pujades i baixades de llum, com solien fer els ases en temps primer.

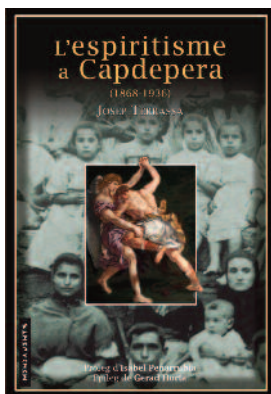
Els dos joves eren sens dubte Gori Moll Jaume *Talaia* (1919-1943) i Nicolau Alzina Sancho (1919-1987), tots dos membres de les Joventuts Socialistes; el primer de família espiritista i el segon de metodista, dues taques descomunals i *assassinables* en aquella Manacor extraordinàriament violenta dels primers mesos de la Guerra Civil. Els dos es varen veure involucrats en la Causa 178/37 i condemnats a llargues penes de presó, com ja vaig contar en el meu article sobre el [18 de juliol a Capdepera](#).

Nicolau Alzina era, a més, fill de Jaume Alzina Sancho, president de l'Agrupació Socialista de Capdepera en començar la guerra i més tard, ja a Menorca, president de la Federació Socialista Balear, del qual ja n'he parlat en algun [article](#) i esper poder-ne xerrar més extensament més endavant, ja que ara ell mateix, a través d'intermediaris molt qualificats amb títols de la Universitat del Regueró, mou els fils per a digitalitzar la seva obra completa publicada en diaris de Menorca entre el 1936 i el 1939.

Gori Moll, de família espiritista, després de passar un bon fum va acabar morint en un hospital militar de l'Àfrica colonial i, quan això va passar, les persones de seny i rauxa, entre les quals la meva estimada Maria Rigus i la meva padrina també Maria Rigus, anaren al carrer del Nord a donar el condol a la família Talaia per tal que no se sentís tota sola en aquella Capdepera roja, republicana i derrotada dels anys quaranta.

Quant a mestre Colau, el comunicador espiritista, he pensat en dues possibilitats per tal d'identificar-lo. La primera és que fos Nicolau Flaquer Juan *Coix*, militant d'Esquerra Republicana i membre de la Comissió Gestora de l'Ajuntament de Capdepera després de les eleccions de febrer de 1936, del qual vaig poder consultar el seu expedient guardat a la presó de Palma i que ens revela que, efectivament, va estar tancat a Manacor. Però, per les informacions que tenc, era més bé metodista, o de família metodista.

Per això havia pensat que segurament es podia tractar de Nicolau Moll Lliteres *Talaia* (1887-1974), el qual vivia al carrer del Nord on, com conta

Josep Terrassa i, per tant, sap tothom, s'hi realitzaven sessions espiritistes i, a més, estava casat amb una filla de Gori Moll Ballester, Francinaina, fundador de l'espiritisme gabellí. Aquest mestre Colau, per tant, hauria pogut ser ben bé aquest Colau Moll que, a més, era pare del jove Gori Moll Jaume. De moment, no puc documentar que passàs una temporada a la presó de Manacor, però sí que va passar per les urpes del Tribunal de Responsabilidades Políticas acusat de formar part de l'Agrupació Socialista de Capdepera. Per altra banda, informacions de darrera hora procedents de la seva família, em diuen que Colau Talaia mai no va estar tancat a la presó, així que, de moment, hem de deixar la identificació de mestre Colau a l'aire en espera de qualche il·luminació gabellina i oriental.

Així les coses, hem pogut ajuntar en aquest article algunes de les meravelles gabellines en forma de bruixes i espiritistes, i per això, talment com volia l'*amu* Antoni Coix, publicam la rondalla de ses pipes tortes i l'article del *Cap Vermell* de paperins, tots dos de Bonet de ses Pipes, i ho acompanyam amb una sèrie de documents, entre els quals hi ha la coneguda fotografia de la presó de Manacor, on hi surten els dos joves esmenats més amunt, com també altres gabellins, entre els quals el meu padrí Miquel Llull i també l'*amu* Antoni des Bous, tots dos assistents habituals a la Tertúlia Gabellina i Oriental.

També hi hem afegit una fotografia del taller de pipes de la presó de Manacor, on hi surt un gabellí, encara que no en puc assegurar el nom: podria ser Jeroni Garrit o Melcior Domínguez, de la gran família dels grans Domínguez.

A més, una fotografia increïble, perquè es tracta del dia en què, efectivament, com conta Bonet de ses Pipes, batiaren Gori Moll Jaume a la presó. En aquesta fotografia, a més de la seva família, hi ha la cap de la Falange femenina de Manacor, la molt famosa [Margalida Alcover](#), que probablement li va fer de padrineta.

Acabam la documentació, amb la crònica de la mort i enterrament de Gori Jaume Ballester el 1913. Publicada a *El Obrero Balear*, pens que mai no l'havia reproduïda fins ara i no m'explic molt bé per què. En tot cas, ho faig ara perquè, com ha quedat vist, el fundador de l'espiritisme gabellí era el sogre de mestre Colau, el comunicador, i padrí del jove Gori Moll, tots ells una família molt important de l'espiritisme gabellí, com molt bé ha estudiat Josep Terrassa al seu llibre.

Gori Moll Jaume, a la manifestació del Primer de Maig de 1932.

Altres vegades n'havia xerrat, de Gori Moll i també vaig reproduir una foto seva en la qual estava amb en Marce, en Juanito Huertas i en Pere Patró, però avui, en temps de feixisme sempre emergent des de les clavegueres paramilitars, policials i judicials de l'estat autoritari i monàrquic que patim, tant amb governs de «dretes» com amb governs d'«esquerres», vull recordar que va morir empresonat després de passar un llarg calvari entre 1936 i 1943. Va entrar a la presó als setze o desset anys i ja no en va sortir viu. Eh!, per ser socialista i republicà, i res pus.

Per això, talment com va fer na Maria Rigus quan tot just era una nina de dotze anys, jo ara mateix enfilaré el camí cap a Vila Roja i m'aturaré al carrer del Nord a donar el condol a la família Talaia. Desig que l'acceptin amb el mateix amor que sent jo per ells i tots junts poguem dir aquestes paraules:

«Germans: Duc molt d'amor
per donar a qui en vol».

[maig 2020]

PD

La Tertúlia Gabellina i Oriental s'ha seguit reunint telemàticament i telepàticament i, per tant, aquest treball és fruit d'aquestes reunions espirituals que ens organitzen la tasca d'una manera sistemàtica per tal d'arribar a un punt on sigui visible la reconstrucció incorpòria de Capdepera. És per això que vull agrair a tots els participants la seva dèria gabellina i oriental que, per ara, ens ha portat fins aquí i que du camí de portar-nos fins al més enllà, en un viatge en el qual tots *noltrus* ens sentim acompanyats i assessorats per una força inexplicable que segurament s'assembla molt a la poesia. Tot això *nostru* sembla que també és cosa de bruixes i espiritistes que ens menen per uns camins que alguns, potser amb raó, consideren equivocats, però en els que *noltrus* circulam d'una manera sana, divertida i llibertària, perquè hem arribat a la conclusió que no tenim res millor a fer. És a dir, estam embarcats en una mena d'«*Els Dotze Treballs de Capdepera*» que segur que mai no podrem acabar en «vida». Gràcies, però, per intentar-ho.

* Joan Terrassa *Catoi* m'ha precisat que el gabellí de la fotografia del taller de pipes és amb tota seguretat Jeroni Garrit. També que, per converses amb la família de Colau Moll *Talaia*, aquest mai no va estar tancat a la presó. Per tant, s'han fet les preceptives rectificacions gràcies a Joan Catoi.

SA PIPA TORTA

Bonet de ses Pipes

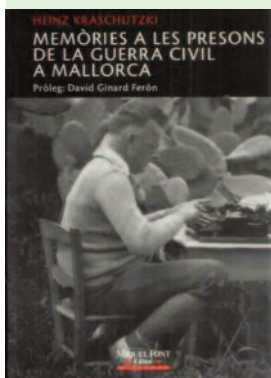
Quan vaig tornar a veure En Tomàs, havien passat uns mesos d'ençà d'aquella nit borrascosa. Em va sorprendre molt el seu canvi: tan xalest i llustrós abans, i tan mústic i allanguit ara. A més, m'estranyà veure'l gavardina posada, malgrat esser ben entrada ja la primavera i fent com feia un dia quasi estiuenc, sobretot tenint en compte que ell no havia estat mai fredolec. Vaig demanar-li què li succeïa, i en veu baixa –cosa també estranya, tractant-se d'En Tomàs– em contà el seu problema. –¿Té'n recordes, de sa nit de s'enterro? Idò després d'aquell punyetero vespre me'n vaig passar una p'es cap, amb unes conseqüències que, si no hi trob remei, em duran a sa fossa. Feia una bona temporada que, encara que aparentment em trobava d'allò més bé, hi havia qualche cosa que no anava ni amb rodes, complicant de mala manera ses relacions conjugals per devers ca nostra. Aleshores vaig pensar que així com hi havia hagut qui va esser capaç de frenar aquell jove, torcent es canyó d'una pipa dreta, ben bé hi podria haver també qui obràs es prodigi a s'enrevés, adreçant es canyó d'una pipa torta. Posat a cercar com un desesperat, vaig trobar devers Capdepera una curandera o bruixa, més vella que es pastar, que em va dir que ella era s'única que quedava a Mallorca capaç de fer allò que jo volia, i es va comprometre a complaure es meu desig. Li vaig dur sa meva pipa –casualment torta; som un fumador d'aquests de pipa única que només fumen a ca seva de tant en tant–. Dies després s'obrà es miracle i sa meva dona i jo visquérem unes segones noviances, més vitenques que ses primeres. Però com que allò durava massa i hi hauria fet sa pell, vaig decidir visitar de bell nou aquella jaia, per demanar-li que, adesiara, anàs torcent i adreçant es canyó. Aleshores, quan vaig arribar a Capdepera, m'assabentaren que feia dos dies que sa bruixa era morta. Ja et pots imaginar sa meva situació i es motiu d'haver d'anar engavardinat encara que no tenguí gens de fred.

(Del llibre *Les rondalles de la pipa*. Palma: Moll, 1978, p. 23-24)

GABELLINS CONVERSOS

Bonet de ses Pipes

No fa gaire es va publicar el llibre de Kraschutski, *Memòries a les presons de la Guerra Civil a Mallorca*, en el qual Capdepera ocupa un paper rellevant del tot. La seva lectura m'ha duit a recordar d'aquells temps relacionats amb gabellins, amb qui, per devers ca nostra, compartíem infortunis. Parl d'alguns dels que, el 36, varen estar tancats a la presó de Manacor –el meu poble– i a familiars seus a qui, aleshores, les circumstàncies dugueren a passar per ca nostra. Entre els presos, els dos més joves dels allà tancats eren en Gori i en Colau –no en sé els llinatges ni els malnoms; el que sí sé és que per ser de famílies que professaven l'espiritisme no estaven batiats, per la qual cosa es convertiren en un objectiu primordial del dissortament, conegut capellà de la presó, el nefast Joan Aguiló –personatge que figura en el llibre de Kraschutski. Aquell sinistre religiós es va entestar a apuntar-se el «mèrit» de la seva «conversió» i el seu bateig exemplar. Naturalment, va aconseguir sortir-se'n amb la seva. Qualsevol es resistia! Així va ésser com, després de cataquetitzar-los adequadament, va poder oferir el resultat del seu treball al bisbe Miralles.

A l'ofici solemne que va complementar l'acte de l'administració del sagrament, celebrat dins la presó en presència d'autoritats, empresonats, alguns familiars autoritzats a assistir-hi, s'hi distingien les personalitats que havien d'apadrinar els neòfits, entre les quals l'esposa del cap de la presó, don Damià Rigo. Arribat el moment culminant, en aquell lloc aspriu i dins un silenci absolut, ressonaren amb un dramatisme singular les paraules rituals de l'oficiant: «**¿Renuncias a Satanás a todas sus pompas y a todas sus obras?**». Podeu ben creure que hi renunciaren!

Contava mon pare que, aleshores, les úniques notícies, una mica encoratjadores que arribaven als presos de Manacor eren les que aconseguia mestre Colau de Capdepera, quan podia comunicar-se amb qualche esperit d'esquerres.

Com sabeu el qui heu llegit el llibre de l'alemany, i si no ho sabeu jo vos ho diré, conta aquell senyor que el cap del «Camp de Presoners» de Formentera, don Àngel Llorente, va tenir notícia que Kraschutski tenia una màquina d'escriure a la seva casa de Cala Rajada i, com que a Formentera no en tenien cap i la necessitaven, si acceptava, la hi llogarien

per una pesseta diària. Així va esser com la màquina d'escriure del presoner va arribar al presidi pitiús. Aquella màquina figura a la fotografia de la portada del llibre esmentat, i això que vos semblarà tan irrellevant, per a mi no ho és gens, ja que amb aquella màquina es va escriure, l'any 1941, el certificat de llibertat condicional del meu pare, certificat que, com cosa anecdòtica, acompanya aquests comentaris.

Ah, i per cert, el Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans, tal com succeeix amb la paraula *noltros*, no hi figuren tampoc els gentilicis *gabellí* ni *calarajader*.

Cap Vermell, novembre 2004.

Presó de Manacor. Entre els gabellins hi ha Tomeu Papa, Rafel Servera (assassinat), Manuel Murta, Colau Alzina, Miquel Llull, Antoni des Bous, Francisco Mariol·lu, Gori Moll i Jeroni Garrit.

Taller de pipes de la presó de Manacor. El de la primera fila al mig, és Jeroni Genovart «Garrit».

Bateig forçat de Gori Moll Jaume a la presó de Manacor. La del mig és Margalida Alcover.

[Crònica de l'enterrament de Gori Jaume]

Falleció en Capdepera el día 13 del corriente a la edad de 64 años, el valiente luchador D. Gregorio Jaume Ballester, natural de Lluchmayor, fue en vida simpatizante de los trabajadores organizados, el cual durante su vida combatió enérgicamente las trapacerías clericales, fue un modelo de virtud como verán los lectores; en el año 1904 fue condenado a 3 años y días por supuestas injurias al Clero, a los 8 meses fue absuelto, los negreros del oscurantismo no lograron convencerle.

El entierro fue civil y a pesar que en este pueblo les salió un grupo de simpatizantes nuestros y ayudados por algunos socios de la sociedad «El Renacimiento Obrero» ofrecieron la banda de música a la familia del finado, que ellos gustosamente cedieron.

Los que ofrecimos la música damos las gracias a tan excelentes marchas fúnebres de su repertorio.

La concurrencia fue enorme, basta decir que estuvo iluminada por 20 lámparas de gas. ¡Muy bien por el pueblo de Capdepera!

Reciban su familia y los amigos del finado el testimonio de nuestro pésame más sincero.

El Obrero Balear, 22 març 1913.

Falleció en Capdepera el día 13 del corriente á la edad de 64 años, el valiente luchador D. Gregorio Jaume Ballester, natural de Lluchmayor, fué en vida simpatizante de los trabajadores organizados, el cual durante su vida combatió enérgicamente las trapacerías clericales. fué un modelo de virtud como verán los lectores; en el año 1904 fué condenado á 3 años y días por supuestas injurias al Clero, á las 8 meses fué absuelto, los negreros del oscurantismo no lograron convencerle.

El entierro fué civil y apesar que en este pueblo disfrutemos de tres conquistadores misioneros cuaresmales y cuando ya tenían por seguro haber conquistado el pueblo les salió un grupo de simpatizantes nuestros y ayudados por algunos socios de la sociedad «El Renacimiento Obrero» ofrecieron la banda de música á la familia del finado, que ellos gustosamente cedieron.

Los que ofrecimos la música damos las gracias á tan excelentes marchas fúnebres de su repertorio.

La concurrencia fué enorme basta decir que estuvo ilumida por 20 lámparas de gas, ¡muy bien por el pueblo de Capdepera!

Reciban su familia y los amigos del finado el testimonio de nuestro pésame más sincero.

Aina Maria Sastre Caldés (1859-1951), esposa de Gori Jaume, cordant una granera.

Del llibre de Josep Terrassa, *L'espíisme a Capdepera* (2017)

CAP VERNELL

Biblioteca Digital / 48

